

A mondottak után felesleges kifejeznem, hogy az iskolai takarékpénztárak behozatalának barátja vagyok, már azért is, mivel a mult idők azon szellemét, melyben iskoláinkhoz tartozni annyi volt, mint a szerénység, becsületesség, józanság, erkölcsösség, munkásság és takarékoság ajánlólevelével birni, szeretném örökül hagyatni a jövőnek. S miután ezen ifjusági erények csak rendszere-ttel, nélkülözéssel, önmegtagadással szerezhetők és tarthatók meg: az iskolai takarékpénztárakban nemcsak pusztá pénzgyűjtést látok, hanem egy intézményt, melynek ethikai sulya van, mely nagyban hivatott a tanuló erkölcsi üterének verését jelzeni.

Főiskolánk már a harminczas évekből birván kölcsönpénztárral: az intézmény alapja nálunk meg van vetve.

A KÖZOKTATÁS ÁLLAPOTÁRÓL.

A közokt. ministernek az országgyűlés eleibe terjesztett 6-ik jelentése 187⁵/₆-ról.

Most jelent meg az itt czimzett jelentés egy nagy kötetben, 850 negyedréten lapon. Minden eddigi hasonló jelentések közül ez a legterjedelmesebb, a miből következik, hogy itt több részletet találunk, mint az eddigi kötetekben. De ez csak a népoktatásra vonatkozó részről áll, mely a könyv három negyedét teszi. Nem mondhatjuk különben, hogy e tulságos részletezés a jelentésnek mindenben előnyére volna, mert ha kihagyatik pl. azon több mint 200 lap, melyen a segélyek utolsó krajczárig, miként történt, részletes kiosztásának kimutatása foglaltatik, az egész jelentés semmit sem vesz becséből, az olvasó pedig nem tévedne ugy el a jelentés tömkelegében.

Feltűnő továbbá, hogy mig a jelentésnek említett része túlbőségben szenved, a közép- és felső tanintézetekről szóló rész nem egyéb néhány lapnyi száraz statistikai adatnál; itt tehát a szegénység tűnik fel. A helyes arány a jelentés részei közt nincs eltalálva.

Ezen észrevételünk mellett is azonban készségesen elismerjük a minister e jelentésének nagy becsét. Egy tárház az, melyben közoktatási ügyeink állapotai több oldalról változatosan adatnak előnkbe, teljesen tájékoztat e nagy fontosságú mezőn és meggyőző arról is, hogy közoktatás-ügyünk — daczára a régóta tartó mostoha viszonyoknak — folyvást halad és pedig az aránylag szűkőn nyújtott eszközökhöz és sok nehézségekhez képest övendetesen halad.

Ha alkotmányosságunk visszaállítása óta más téreken — fájdalom — mutatkoznak is itt-ott meddő kísérletek, eredménytelen befektetések, visszaélések: a közoktatás terén el kell ismernünk nagyban a folytonos, eredményes előhaladást, a mi örvendetesen hathat minden jó hazafira.

E jelentés, mint az előbbiek, négy főrésze oszlik, az I. szől a népoktatási dolgokról, a II. rész a közép-, a III. rész a felső tanintézetekről, végre a IV-ik az emberbaráti és közmívelődési intézetekről. Lássunk rendre mindenik részből néhány általános, főbb adatot.

I. Népoktatás. Tanköteles gyermekek száma az 1876 évben 2,129,597, csaknem 5000-el több, mint az előbbi évben; iskolában járt 1.507,031; itt is 6000 a szaporodás az előbbi évhez képest. A tanköteleseknek közel 71%-ka járt iskolába, $\frac{1}{2}$ %,-kal több, mint az előbbi évben.

Az erdélyi megyék közül a Királyföldön 91%, Udvarhely 80%, Kolozsmegyében 73%, Háromszéken 70%, Marosszákon 57%, Alsó-Fejériben 47%, Aranyosszákon 46%, Tordában 43%, Hunyad-Zarándban 39%-ka járt a tanköteleseknek iskolába. Az egész országban csak Kóvárvideke áll hátrább 38%-kal.

Az iskolába járt gyermekek közül, elhagyva az apróbb számokat, magyar volt 732 ezer, német 271 ezer, tót 228 ezer, román 174 ezer, szerb 31 ezer, horvát 25 ezer (ebben benne vannak a nyugoton lakó vendek is), ruthen 41 ezer. Vallásra nézve unitárius gyermek 6182 járt iskolába (110 el több, mint az előbbi évben).

I s k o l á k s z á m a volt az országban 15,388, itt is a szaporodás 106. Az iskolák száma meghaladja a községek számát 3559-el. — Tisztán magyarul tanítottak 6834 iskolában, németül 1257, románul 3096, tótul 1805, szerbül 295, horvátul 88, ruthenül 546 iskolában, vegyest két nyelven 1259, három nyelven 93 iskolában. 12-vel szaporodott a tisztán magyar tannyelvű iskolák száma az előbbi évhez képest.

A fennebbi iskolákból: állami 125 (38-al több, mint előbb), községi 1356, felekezeti 13,907. Megjegyzésre méltó, hogy az osztrák tartományokban 116-al kevesebb iskola volt, mint nálunk.

Az állami 125 iskolából Erdélyre esik 49, az államilag segélyezett 21 községi felső népiskolából 9, a szintén államilag segélyezett 28 polgári iskolából csak 2 jut Erdélyre. Különben állami segélyt kaptak összesen 450 község iskolái.

F a i s k o l a volt 6917 iskola mellett, itt a szaporodás 344.

T a n i t ó k s z á m a 20,125, ebből okleveles 15,443. (271-el több, mint előbb).

Az összes iskolák jövedelme 1876-ban tett 7,905,469 frtot, a mi meghaladja az előbbi évi jövedelmet fél millióval. Ebből készpénzben 5.949,191 frt, terményekben 1.956,278 frt. A fennebbi összeget tették: az iskolák ingatlan vagyonából 576,759 frt, tőkékből 199,937 frt, évi tandíjából 1.003,554 frt, állami segély 490,882 frt, községi segély 3.037,223 frt, egyházi segély 2.030,436

frt, egyéb forrásokból 566,677 frt. Egy-egy iskolára esik 513 frt; de természetesen ez más arányban oszlik meg.

Az iskolai jövedelemből tanítók fizetésére fordított ott 6.632,608 frt; e célra több fordított, mint az azelőtti évben 419 ezer forinttal. Jut egy tanítóra 329 frt 57 kr. Bizony kevés ez, ámbar az előbbi évekhez képest itt is gyarapodás mutatkozik.

A tanítók fizetése átlag javult 47 kerületben, hanyatlott 21 kerületben; az iskolák összes jövedelme javult 45, hanyatlott 17 kerületben; a többi kerületekben maradt az előbbi állapot.

Tanítóanyagok, taneszközökben is sok történt, az iskolai felszerelés tetemesen haladt.

Tornászati hely volt 3829 iskola mellett; 70 szaporodás.

Tanító- és tanítónőképezdek száma összesen 63 volt, ezek közt 14 tanítónőképezde. A 63-ból 16 tanító- és 6 tanítónő képezde állami, — 18 tanító- és 8 nő képezde kath. vallásu, ág. hitv. 8, ref. 3, gör. kel. 3, izr. 1. A képezdek száma szaporodott 3-al.

Tanított ezen képezdekben 559 tanár, a növendékek száma tett 3379-et (440-el több, mint előbb). Ezen számból 1683 férfi és 627 leány növendék az állami képezdekben tanult (236 gyarapodás).

Okmányt nyert 1869-től kezdve 1877-ig 4583 tanító és tanítónő. Ebből 1876-ra esik 757. (állami tképezdében 366).

Tornászati póttanfolyam tartott 1876-ban 7 városban, 212 tanító vett részt, kik nagyobb részben tornatanítói okmányt nyertek.

Kereskedelmi iskola volt 21, ezekben 1153 növendék.

Az iparis iskolák országos rendezésére nézve új szervezet s tanterv állapított meg, melyek azonban az országgyűlésen nem tárgyalattak még. (E fontos tárgyról külön cikkben fogunk szólni).

Megemlítendő itt az egyetlen állami gépészeti ipartanoda Kassán, mely szép fejlődésnek indult.

A gazdasági és háziipar szakoktatás is lendületet vett különösen a felső nép- és polgári iskoláknál, leginkább pedig a tanító- és tanítónő képezdekben. A háziipar-ágakból a lombfűrészelés, fametszés, szalma-, vessző-, sás-fonás, könyv- és kefekötés hozattak be; leányoknak a mindennemű női munkák gépekkel is.

Kisdedóvoda 215 volt az országban 315 óvóval. Óvóképezde kettő, egyik Budapesten az orsz. kisdedóvó egyesület által fentartva, a másik Kolozsvárt; mindkettő államsegélyben részesült. Bámulatos, hogy a kisdedóvódák, melyeknek egy jóra való községből sem kellene hiányozni, oly lassan szaporodnak nálunk, a létezőknek is nagyobb része államsegélyre szorul. Itt a társadalomra s községeknek még nagyon sok vár.

Az orsz. tanszer-múzeum szerveztetett, ebben egy felette hasznos közintézetet nyert az ország központja. Erről is külön cikkben fogunk szólni).

Sajnálni lehet, hogy a tanító-egyletekről s testületekről a terjedelmes jelentésben nincsen szó. Pedig a népoktatás ügyének kétségen kívül a tanító-egyletek is jelentékeny tényezői, kivált ha országosan, harmonice szervezkednének, mi által a mostani ziláltság és particularis erőtelen működés megszűnnék.

A tanítók orsz. nyugdíj-intézetét illetőleg eddig 9795 község szolgáltatta be az adatokat, 2970 község még nem. Felvételre a nyugdíj-intézetbe 9652 tanító, tulkorúság miatt nem vétetett fel 1782, tanítói okmány hiánya vagy más ok miatt nem vétetett fel 3295. (703 tanítói állomás üres). Nem vétetett még jelentés 4692 tanítóról, minek oka a lehet, hogy ezek többnyire más nyugdíj-intézetekkel állanak viszonyban.

Az alap tesz 792,003 frtot.

Az I. rész végén közölve van az iskolai használatból kiltott tankönyvek jegyzéke; ezek román, szerb, tót tankönyvek s egy pár német. Végre közölve van nehány miniszteri rendelet.

II. Középtanodák. Főgymnasium volt 1876-ban, állami s a kath. alapokból fentartott 43, algymn. 39; gör. keleti valásu főgymn. 2, algymn. 1; ág. hitv. főgymn. 14, algymn. 11; ref. főgymn. 15, algymn. 15; unitárius főgymn. 1, algymn. 3. A főgymn. száma összesen 75, algymn. 69. Ezeken kívül magán főgymn. 1, algymn. 2.

Főreáltanoda volt 23 (Ebben állami 17, községi 5, ág. hitv. 1; — alreáliskola 13 (ebben állami 1, ág. hitv. 4, községi 2, izraelita 2, kath. 1, magán 3).

Az állami alapokból fentartott gymnasiumokba járt 16,503 növendék, a többi gymnasiumokba 11,297 növ., a reáltanodákba járt 7197 növendék. A gymn. növendékek száma ez évben szaporodott 664-el, a reáltanodákban apadt az előbbi évhez képest 785-el.

E rész végén közölve van a középtanodákra nézve kiadott ministeri rendtartás. (Erről is külön fogunk szólni).

Hogy mennyibe került ezen tanintézetek fentartása, erről nincs a jelentésben egy szó sem, a mi nagy hiány.

III. Felső tanintézetek.

A budapesti egyetemen a tanárok száma 121, a hallgatóké 2518 volt. (Mindenik facultásban szaporodás, csak a hittaniban apadás).

A kolozsvári egyetemnek volt 43 tanára, 411 hallgatója.

A budapesti Józsefműegyetemen 39 tanár működött (az assistenseket nem számítva), a hallgatók száma 713. Itt is gyarapodás mutatkozik.

Jogakadémia állami s az alapokból fentartott 7, 85 tanárral és 772 hallgatóval. Ezeken kívül 6 protestáns akadémia 51 tanárral, 432 hallgatóval.

Papnöveldék: rkath. 20, gkath. 3, ág. hitv. 7, ref. 5, unitarius 1, gör. kel. 4, (3 román, 1 szerb), — az izr. seminarium Budapesten csak a mult év őszén állítottatott fel. Az említett papnöveldékben tanított 253 tanár, a tanulók száma 1534.

Hiában keresünk itt is valami adatot arra, hogy ezen felső tanintézetek egy évi fentartása mibe került? — Igaz, hogy ezekre nézve ígér a minister külön jelentést, sőt a két egyetemről adott is már ki egy külön füzetet, melyre itt bővebben nem terjeszkedünk ki.

IV. Emberbaráti és közmívelődési intézetek.

A váci orsz. S i k e t - n é m á k intézetében volt 97 növendék. Az orsz. v a k o k intézetében 79 növendék. Egyik intézetben sem volt több növendék eddig.

A b a l a t o n - f ü r e d i Szeretetházban 63 árva neveltetett 3 családnévelő által.

A S z i n i t a n o d á b a n , a drámai szakban 12 fiu és 17 leány; az operában 8 fiu és 17 leány neveltetett.

A z o r s z . m i n t a r a j z t a n o d a legújabbban szerveztetett. (E nevezetes intézetről is külön cikkben fogunk szólni).

Ismertette vannak a M a g y . N e m z e t i M u z e u m dolgai is, de ennek mozzanatait a napi lapok közölni szokták; ezért erről most többet nem jegyzünk fel.

A műemlékek bizottsága szorgalmasan működik az országban talált műemlékek összegyűjtésében és ismertetésében.

A képzőművészetek társulata bámulatos eredményeket mutathat fel. Csak most épített Budapesten, a Sugárúton, egy palotát 260,000 frton, melynek megnyitásán Ő Felsége a király is jelen volt. Ez kisebb részben államsegélylyel, nagyobb részben adakozásokból jött létre. Az ország legtekintélyesebb főemberei, élükön Majláth György országbíróval, csoportosultak az adakozásra, mint egykor az akadémia palotája építésére.

Most már a magyar tudománynak az Akadémiában, a szépirodalomnak a Kisfaludy-társaságban, a multnak a Nemzeti Múzeumban, a szépművészeteknek (nem számítva a nemzeti Színházat és Népszínházat) a képző művészetek egylete által alapított műcsarnokban van állandó otthonja.

A közoktatás és mívelődés terén látható eredményekkel megnyughatik a magyar hazafi szive; mert ha nem is óriási léptekkel, de erős és tiszteletre méltó léptekkel haladunk.

Bny.

